

Наукова періодика – один з найважливіших інструментів для здійснення наукової комунікації між фахівцями в інтересах їхньої професійної діяльності. Наукові журнали, як правило, містять інформацію про теоретичні і прикладні дослідження та призначені для наукових співробітників – фахівців у тій чи іншій галузі науки. Однак не можна не помітити, що коло читачів наукового журналу не обмежується категорією наукових працівників, ними можуть бути і бувають фахівці, що займаються конструюванням і розробкою техніки, технологій, інженери виробництва.

Наукові журнали займають важливе місце серед численних наукових видань. В останні роки у зв'язку зі змінами в економічній і політичній ситуації в країні їхня питома вага у загальній кількості журнальних видань дещо зменшилась. З одного боку, відбулося скорочення числа наукових журналів внаслідок ліквідації або об'єднання окремих випусків, а з іншого — з'явилося чимало нових журналів науково-популярного, суспільно-політичного, літературно-мистецького характеру. Враховуючи, що кількість наукових журналів повільно зростає за рахунок створення нових видань, можна вважати, що вони охоплюють до 2/3 загальної наукової інформації.

Науковий журнал залишається основним оперативним джерелом нової інформації про досягнення науки і техніки і, отже, найголовнішим засобом, що сприяє прискоренню науково-технічного прогресу. У ньому містяться відомості про результати і методи наукових досліджень, про організацію та планування науково-дослідних робіт, ведуться обговорення методологічних питань розвитку науки. Першорядними функціями наукового журналу є науково-комунікативна та інформативна.

Залежно від цільового призначення наукові журнали можуть бути поділені на науково-теоретичні, науково-практичні та науково-методичні.

Науково-теоретичні журнали відображають новітні досягнення фундаментальних і галузевих (прикладних) наук. Це журнали Національної академії наук, галузевих академій, академічних науково-дослідних установ, наукових товариств, вищих навчальних закладів. До них належать журнали, що охоплюють інформацію загальнонаукового, фундаментального характеру, і численні журнали, які складають різні тематичні класи. Перші видаються від імені Академії наук, другі — від імені як різних установ, що входять в її систему, так і наукових установ інших систем, що й обумовлює тематичний профіль і характер інформації конкретних журналів.

Змістом науково-теоретичних журналів є сама наука. Поряд із результатами наукових досліджень в них викладаються хід і методи проведення досліджень, обговорюються проблеми науково-технічного, соціального, економічного, екологічного прогресу. Фіксуючи результати наукових досліджень – ідеї, факти (закони, категорії тощо) журнали слугують засобом передачі наукової інформації в просторі і часі та забезпечують наступність і кооперацію наукової праці.

Читачами науково-теоретичних журналів є, перш за все, наукові співробітники всіх рангів, що працюють як у системі Академії наук, так і в системі вищої школи. До категорії читачів цих журналів належать також викладачі, фахівці галузевих підприємств і проектних інститутів. Можна сказати, що в цілому читачами цієї групи журналів є переважно вчені та фахівці вищої кваліфікації.

Особливим видом наукових журналів є науково-практичні журнали. У сучасних умовах, коли наука стала безпосередньою продуктивною силою, коли наукоємність виробництва є одним із головних чинників науково-технічного прогресу, потреба в такому виданні доволі значна. Подібний журнал призначено для фахівців, чия професійна діяльність ґрунтується на результатах наукових досліджень, вимагає оцінювання практичного досвіду на теоретичному рівні і пов'язана з упровадженням наукових розробок у практику.

Призначення наукових журналів практичного характеру полягає в тому, щоб допомагати фахівцям різних професій у вирішенні практичних завдань, сприяти підвищенню їхньої кваліфікації, умінню обґрунтовано підходити до вибору перспективних напрямів і методів розвитку виробництва і техніки. Цим визначається й характер інформації у науково-практичних журналах. Вони включають як теоретичні матеріали прикладного характеру, так і матеріали суто практичного змісту. В них публікуються повідомлення виробничої тематики, методичні рекомендації, інформація про нові технічні рішення, опис нових технологій. Тематика таких журналів досить різноманітна. Самостійну групу серед них становлять науково-технічні журнали, профіль яких пов'язаний з технічними науками.

Завдяки технічним наукам, виникнення і розвиток яких спирається на природничі науки та емпіричні знання, отримані з різних областей техніки і виробництва, здійснюється перетворення науки в безпосередню продуктивну силу. Технічні науки вирішують завдання вдосконалення знаряддя праці і технологічних процесів. Унаслідок розвитку технічних наук і реалізації їхніх результатів фундаментальна теоретична наука перетворюється з потенційного в реальний фактор виробництва. Саме тому науково-технічні журнали відносяться до видань, що мають істотний вплив на суспільство. Їхнє функціональне призначення, крім загального, про яке вже говорилося, включає в себе конкретні завдання поєднання науки з технікою, її обґрунтування, розробку, упровадження.

Наукові журнали передплачують, у першу чергу, наукові бібліотеки, організації, що ведуть наукові розробки, а також великі компанії, які займаються наукомістким виробництвом. Щоб правильно побудувати роботу з розповсюдження друкованого наукового видання, украй необхідно знати коло потенційних читачів

Останнім часом альтернативою друкованим стають електронні видання. Співвідношення між друкованими та електронними виданнями впевнено змінюється у бік збільшення частки он-лайн-видань. Передплата на паперові видання втрачає популярність.

Цьому сприяють об'єктивні фактори:

1. Вартість електронної версії значно нижче за друковану.
2. Немає витрат на доставку.
3. Не сплачується митний збір та податок на імпорт (якщо це закордонні видання).
4. Доступність мережі Інтернет — з кожним днем збільшується кількість користувачів.
5. Зручність для читачів. Система електронних публікацій дає можливість доступу світовій науковій спільноті до повнотекстових електронних версій наукових журналів, забезпечує вчених сучасними інформаційними послугами на рівні світових стандартів. Широкі можливості системи передбачають роботу з академічними установами, бібліотеками, інститутами, а також з індивідуальними користувачами.

Переваги та особливості системи електронних публікацій:

- Доступ до наукових журналів різної тематики (фізика, математика, хімія, біологія, науки про Землю та ін.).
- Постійно поповнюється база новітніх публікацій, анотації та повні вихідні дані статті надаються в *html*-форматі. Повні тексти статей з малюнками, таблицями і фотографіями надаються в *pdf*-форматі. Читач отримує тільки якісно підготовлений матеріал.
- Широкі можливості пошукової системи, інтуїтивно зрозумілий інтерфейс складних запитів, пошук повних текстів статей у *pdf*-форматі. Легко можна знайти потрібну інформацію.
- Можливість оформити передплату на журнал, купувати окремих номер журналу або окрему статтю.
- Безпека при передачі даних і контроль доступу до матеріалів сервера здійснюється за допомогою останніх розробок у галузі електронної комерції.
- У разі виникнення труднощів завжди можна звернутися до служби підтримки.

На думку деяких експертів, незабаром друковані видання, а відповідно і традиційна передплата, можуть просто припинити своє існування. Хоча боротьба друкованих та електронних видань ще не завершилася, важко точно сказати, котра зі сторін візьме верх. Тому дуже важливо правильно побудувати ефективну роботу з розповсюдження видань.

Підготовка та видання наукового журналу — це тривалий і трудомісткий процес, що вимагає професійних знань і навичок, у якому бере участь цілий ряд фахівців: авторів і рецензентів, редакторів і перекладачів, макетувальників і дизайнерів, технічних редакторів і друкарів... Останнім, завершальним і дуже важливим етапом процесу підготовки та випуску періодичного видання є його розповсюдження. Поширення періодичного видання — підсумковий компонент усієї роботи редакційного колективу, показник успішності видання, його конкурентоспроможності на ринку аналогічних профільних видань. Успіх у розповсюдженні видання залежить від стратегії і тактики, які обирає видавець.

Стратегія розповсюдження означає визначення мети і шляхів її досягнення. Найважливіша мета розповсюдження — повна реалізація накладу видання й отримання редакцією найбільшого прибутку, збільшення впливу видання і, як наслідок цього — подальше збільшення обсягу тиражу.

Тактика розповсюдження видання — це вибір методів його поширення та визначення відповідно до цього структури тиражу видання. На сьогодні використовують чотири основних методи розповсюдження періодичних видань: передплата, продаж видання в роздріб, оптовий продаж тиражу та безкоштовна доставка видання.

Виникають нові, засновані на інноваційних технологіях методи розповсюдження, пов'язані із застосуванням досягнень науки і техніки, зокрема мережі Інтернет. Кожен з методів поширення має свої особливості, переваги та недоліки.

Незважаючи на видимі відмінності за формою та змістом наукових журналів, у них є одна спільна властивість — розповсюдження. Майже всі спеціалізовані видання поширюються в основному за передплатою. Тому успіх видання багато в чому залежить від передплатної кампанії.

Використання мережі Інтернет розкриває перспективи кардинального перетворення всієї системи розповсюдження. Організація розповсюдження періодичних видань вимагає створення відповідної редакційної служби. Зазвичай це відділ розповсюдження та підпорядкована йому експедиція. Робота цієї служби полягає в розподілі праці, функцій і обов'язків її співробітників.

Традиційні технології поширення навіть у умовах інтенсивного і технологічно грамотного застосування здатні забезпечити лише закріплення за собою певного сегменту споживчого ринку, але не дозволяють повною мірою розширювати аудиторію видання. Тому оптимальним варіантом поширення наукового видання представляється реалізація комплексної стратегії просування журналу, заснованої на використанні традиційних та нетрадиційних маркетингових методів у поєднанні з запропонованими Інтернет-технологіями.

Необхідно усвідомити, що будь-який науковий журнал — це, в першу чергу, товар. Товар специфічний, високоінтелектуальний, розрахований далеко не на широкий, масовий споживчий ринок, але товар.

Тому й підходи до його реалізації повинні підкорятися законам торгівлі. У наукової періодики є одна важлива перевага — вона менш схильна до коливань ринку. Але кожний науковий журнал потребує підвищення свого рейтингу.

Купуючи товар (якщо цей товар нам не відомий), ми спочатку звертаємо увагу на його зовнішній вигляд. Науковий журнал має бути презентабельним: обкладинка, якість паперу, друкарське виконання, — усе повинно відповідати сучасним вимогам. Журнал повинен бути таким, щоб його захотілося (!) взяти в руки, перегорнути, а потім і прочитати.

Наступна необхідна умова успішності наукового видання, найважливіша і найскладніша, — це тематичне наповнення журналу. Просто зацікавити потенційного читача замало, необхідно затримати його увагу: науковий журнал зобов'язаний містити цікаву, якісну наукову інформацію. Читач має вирішити для себе однозначно, що він просто не зможе жити і працювати, не маючи на своєму столі даного видання. Тобто, необхідно запропонувати читачеві щось таке, без чого йому було б важко обійтися, причому інформація має бути ексклюзивною.

Важливою є пропаганда та популяризація (реклама) наукового видання. Якими б неймовірними характеристиками не володів журнал, витрат на його популяризацію не оминати. Найбільш доступний сучасний засіб отримання інформації — це мережа Інтернет. Тому кожне видання (або видавництво) повинно мати власний Інтернет-портал, створений професіоналами, мати якісний дизайн, продуману структуру, необхідне та достатнє інформаційне наповнення, динамічну інформацію. Щоб потенційний читач дізнався про існування журналу, до нього ще потрібно достукатися особисто.

Найбільш ефективно вибудовувати комунікації з потенційними та існуючими читачами дозволяє відвідування спеціалізованих виставок, надання інформаційної підтримки компаніям-організаторам тематичних форумів, конференцій, семінарів, персональна розсилка.

Також дуже важливим є зворотній зв'язок із читачами. При розповсюдженні наукових видань завжди важливо підтримувати діалог з потенційним читачем. Особистий контакт не замінить жодний маркетинговий метод. Щоб зацікавити якомога більшу кількість потенційних передплатників, видавництва використовують різні засоби: публікують тисячними тиражами дайджести кожного номера журналу та поширюють ці міні-журнали на виставках, конференціях і в інших місцях серед представників своєї цільової аудиторії.

Підвищенню рейтингу видання може сприяти наявність електронної версії журналу; наявність перекладної версії (російською та англійською мовами); індексація в міжнародних базах даних і пошукових системах.

Передплатне агентство "Укрінформнаука" намагається побудувати свою діяльність саме за перерахованими вище принципам. Нашою візитною карткою став каталог періодичних видань, що видається регулярно.

Дизайн каталогу розроблявся професіоналами, тому він виглядає дуже презентабельно. Наповнення каталогу відповідає його зовнішньому вигляду: це, перш за все, провідні наукові видання Національної академії наук, з якими ми співпрацюємо.

На завершальному етапі знаходиться робота зі створення та наповнення Інтернет-порталу передплатного агентства. Роботи ще багато, але сподіваємось, що на початку вересня він запрацює у повному обсязі.

У 2010 році "Укрінформнаука" брала участь у Міжнародній науковій конференції "Книжкова культура: досвід минулого і проблеми сьогодення", яка проходила в Москві 23—25 листопада в рамках IV Сесії Ради з книговидавництва при Міжнародній асоціації академії наук.

Ми брали участь у трьох міжнародних виставках:

1. Виставка наукової та науково-технічної літератури. Проходила 8—11 листопада 2010 року в м. Баку, Азербайджан (організатор: Центральна наукова бібліотека Академії наук Азербайджану).

2. Восьма Мінська міжнародна книжкова виставка. Проходила 9—13 лютого 2011 року в м. Мінську, Білорусь (організатор: Міністерство інформації Республіки Білорусь).

3. Міжнародна виставка наукової і науково-технічної періодики і літератури. Проходила 5—7 березня 2011 року в м. Ризі, Латвія (організатор: Національна академія наук Латвії).

Для цих виставок нами були підготовлені експозиції, на яких були представлені наукові журнали Національної академії наук України.

Триває передплата на друге півріччя 2011 року. Про її результати говорити ще зарано, але, незважаючи на невтішний стан багатьох бібліотек (деякі бібліотеки закриваються, багатьом скорочують фінансування), вважаємо, що рівень передплати буде вищим у порівнянні з другим півріччям минулого року. Загальні дані по передплаті за 2010—2011 рр. такі: передплата на українські періодичні видання виросла на 30 %, на російські видання — на 45 %.

У 2010 році "Укрінформнаука" спільно з видавництвом "Центр навчальної літератури" спробували здійснити новий проект — "On-line-періодика". Йшлося про надання платного доступу до електронних версій наукових періодичних видань через мережу Інтернет. Передбачалося, що це зацікавить як університетські, так і публічні бібліотеки. Була проведена робота з розробки типового ліцензійного договору щодо надання невиключного права на використання творів (наукових періодичних видань).

У підготовці цього договору нам надали допомогу Науково-видавнича рада НАН України та Центр інтелектуальної власності та передачі технологій при Президії НАН України. Багато редакцій зацікавилися цим проектом, були підписані договори з видавцями. Також підписано договір між представниками "Укрінформнауки" та "Центру навчальної літератури": саме на Інтернет-порталі Центру передбачалося розміщення електронних оригіналів видань. На початку 2011 року стало зрозуміло, що передплата на електронні

видання не відбулася — замовлень було дуже мало. Чому все-таки бібліотеки не виявили інтерес до електронних версій наших видань, важко сказати.

На жаль, напрошується єдиний висновок: якщо хочеш, щоб робота була зроблена добре, зроби сам. Упевнена, спільно з Видавничим домом "Академперіодика", з Науково-видавничою радою НАН України, за підтримки Центру практичної інформатики при Президії НАН України ми вирішимо це завдання.